

Rodna Gruda

V Ljubljani ponovno plošča, posvečena bazoviškim žrtvam

Objavljeno dne/Published on: 07.02.2013

Odkritje plošče Bazoviški junaki

81 let je minilo, odkar so študentje iz Julijske krajine v Ljubljani (samo osem metrov vzhodneje) postavili spominsko ploščo, posvečeno štirim žrtvam prvega tržaškega procesa: Ferdinandu Bidovcu, Franju Marušiču, Zvonimirju Milošu in Alojziju Valenčiču.

[plosca](#)

V ta namen so bile v Ljubljani izdane tudi posebne mobilizacijske razglednice, iz katerih je razvidna veličina dogodka (slika 1). Takratni slovenski časopisi so pisali, da sta bila prostor pred Univerzo in del Kongresnega trga polna obiskovalcev, mnogih oblečenih v tržaških narodnih nošah.

Študentje, večinoma doma iz Trsta, Gorice, Reke in Istre, združeni v »akademski omladini«, so bili prizadeti, da se po njihovem mnenju nedolžne junake tako kruto kaznuje. Takšnega mnenje je bila skoraj vsa takratna evropska javnost. Po vsej Evropi so odmevali glasni protesti zoper takratno italijansko politiko. V Bratislavi so se Slovaki pripravljali za postavitev podobnega spominskega obeležja.

Odpor zoper politični sistem

Politični sistem, ki je v Italiji po prvi svetovni vojni korak za korakom ukinjal obljubljene pravice slovenski in hrvaški skupnosti, je vzbudil njihov odpor, na katerega pa je Italijanska država odgovorila z ukinitvijo demokratičnih oblik življenja. Pozneje je uvedla še gospodarsko izkoriščanje. Takšni in in podobni pritiski so pri slovenski in tudi hrvaški skupnosti porodili ostrejšje oblike boja, predvsem pa so zbudili odpor celotnega slovanskega prebivalstva v Italiji.

Odgovor italijanske države je bil hiter in oster. Odločitev vrhovnega vojaškega sodišča v Rimu, ki je prav za ta primer celo prestavil mesto odločanja iz Rima v Trst, je bila brezprizivna.

Obsodba v nekaj urah

Rok izvršbe obsodbe je bil nenormalno hiter, zgolj nekaj ur. Še 5. septembra 1930 popoldne je potekala glavna obravnava, zvečer je bila izvršena obsodba in naslednji dan zgodaj zjutraj v Bazovici že usmrtitev. To naglico so študentje razumeli kot nov pritisk na državo Jugoslavijo, ki je prav 6. septembra istega leta v prestolnici podeljevala jugoslovanskim polkom nove jugoslovanske zastave.

Zato so v osmrtnici, ki so jo 13. septembra 1931 objavili slovenski in hrvaški študentje, zbrani v Ljubljani, povezali prezgodnjo smrt bazoviških junakov, rekoč, »da je tujčev svinec izvabil še zadnje rdeče življenjske rože iz mučenih teles štirih junakov« in da bodo te čudežne rože krasile nove zastave naših slavnih polkov. Študentje, uradno iz Italije, so seveda novo državo obravnavali v skladu z njihovimi pričakovanji in željami.

Danes lahko, seveda, to poimenujemo nacionalni romantizem. Toda v tistem času (pred 80 leti) je imelo to močan simbolni naboj.

Plošča s simbolnim pomenom

[pojasnila](#)

Zato je plošča, narejena iz repenskega kamna, ki je stala pred Univerzo v centralnem delu »vrtiča«, postala simbolno mesto za zbiranje študentov ob določenih manifestacijah. Kmalu je prerasla v simbolno zahtevo za popravek krivične Rapalske meje. Ni naključje, da jo je takratna ljubljanska občina imenovala »Plošča zasedenemu ozemlju pred univerzo«.

Prav avtonomnost je omogočala vodstvu takratne univerze, da se je zoperstavljalo posamičnim poskusom po odstranitvi omenjene plošče, ki pač ni bila razumljena kot primer izogibanja iredentističnim poskusom, za katere sta se zavezala takratni italijanski grof Ciano in jugoslovanski predsednik Stojadinović v meddržavnem sporazumu med Jugoslavijo in Italijo o izogibanju iredentističnim dogodkom leta 1937.

Uničenje plošče

26. februarja 1942 pa je visoki komisar za ljubljansko pokrajino s posebnim odlokom ukazal odstraniti in uničiti »vse neitalijanske zastave in fotografije bivših osebnosti preostale jugoslovanske države ali embleme in simbole ter stenske napise te države«. Prav tako je odredil, da se vse predmete odstrani »in da se takoj zažgejo ali kakorkoli uničijo po nalogu in pod osebno odgovornostjo predstojnikov uradov«. Plošča so po tem datumu odstranili in uničili.

Vsi štirje junaki so izhajali iz Trsta oziroma njegove okolice in prav morje in zrak, ki so ga občutili, sta avtorja nove plošče, prof. Pezdirca, navdihnili z valovi v prepričanju, da vse valovi, vse prihaja in odhaja. Že Ivan Cankar je v svojem zadnjem znamenitem govoru 24. aprila 1907 napisal, da »Trst predstavlja pljuča Slovenije, Ljubljana pa njeno srce«. Študentje pa so nedvomno tista kri, ki povezuje oboji mesti.

Odstranitev plošče je seveda sovpadla s takratnim vojnim časom. Po osvoboditvi leta 1945 pa vse do letošnje pomladi nihče ni pomislil, ali poskusil ploščo postaviti nazaj na staro mesto.

Slovenska izseljenska matica (SIM) pa je v skladu s svojo osnovno usmeritvijo sprejela idejo enotnega slovenskega kulturnega prostora in skrbi za širitev kulturne identitete Slovencev po svetu. Na drugi strani je skupaj s preostalimi institucijami civilne družbe poklicana, da skrbi za uresničevanje 5. člena Slovenske ustave, ki govori o nujni skrbi Republike Slovenije za vse dele svojega telesa po svetu.

SIM za širjenje in ohranjanje slovenske zavesti

SIM je mnenja, da je treba za samozavest slovenskega narodnega telesa v Italiji in drugod po svetu gojiti vse domoljubne napore Slovencev. Bazoviški junaki ter vse, kar je povezano z njimi, so primeri spoštovanja preteklosti in krepitev vere v bodočnost pri ohranitvi slovenske skupnosti v Italiji in drugod po svetu.

Plošča, ki je bila slavnostno odkrita v soboto, 21. septembra 2012, bo zagotovo močan materialni dokaz prisotnosti poštenih vzgibov Slovencev izven Slovenije k ohranitvi in celo širitvi slovenske zavesti.

In nazadnje bi bilo zdaj, ko je minilo toliko desetletij od procesa v Trstu, smiselno razmisliti o novih naporih po uravnoteženju, trezni in strokovni dopolnitvi ali celo popravku težkih dni oziroma dogodkov pri Trstu, leta 1930.

V tem upanju SIM pričakuje, da bo plošča postala simbol povezovanja Slovencev iz Slovenije in slovenske skupnosti v Italiji ter tudi širše.

Janez Rogelj